

Fogyatékoság

A jog tükrében

Magyarországon ma egyre nő azon fogyatékossgal élő személyek száma, akik középfokú oktatási intézményben kívánnak tanulni, és azoké is, akik az érettségi megszerzése után felsőoktatási intézménybe jelentkeznek. Ezeknek a tanulmányoknak a folytatása jó részük számára igen fontos, sőt elengedhetetlen is, mert csak értelmiségi pályákon tudják megállni a helyüket, képesek megfelelő körülmények között ép embertársaikkal egyenrangú munkát, tevékenységet végezni. Ez majd minden testi, vagy érzékszervi okból fogyatékosra igaz, és annál inkább az, minél súlyosabb ez a funkcióvesztés. Tény, hogy a fogyatékossgal élő középfokú tanulmányaikat szinte kizárólag , felsőfokú tanulmányaikat pedig kizárólag integrált formában folytathatják.

A mai kor szellemének megfelelően a "szabad iskolaválasztás"-nak köszönhetően bármely iskolába beíráthatják a szülők általános iskolás korú gyermekeiket, így nem evidens, hogy gyengénlátó a Gyengénlátók Iskolájába, vak a Vakok Iskolájába, mozgássérült a Mozsássérültek Iskolájába járjon, mindinkább előtérbe kerül az integráció kérdése.

Ez a jogalkotók figyelmét sem kerülhette el, így a jognak ismét követnie kellett a gyakorlatot: az esélyegyenlőségi törvény (1998.) mellett más rendelkezések is szabályozzák a fogyatékossgal élők részvételét az oktatásban. (erről Dr. Papp László jogász ír a "Fogyatékosok részvétele az oktatásban" c. tanulmányában, melyben a jogalkotás tükrében előre vetítette a jog alkalmazás kérdéseit is.)

A hatályos magyar jog nem gördít jogi akadályt a fogyatékossgal élő tanulmányai útjába: az Alkotmány 70/F. §-ában rögzíti, hogy a Magyar Köztársaság általános, és mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőoktatással biztosítja állampolgárainak a közművelődéshez való jogot. Ez összhangban áll a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 13. cikkében, és különösen annak 2. pontja b) és c) alpontjában foglalt rendelkezéssel. Ezen szabályoknak megfelelően sem a közoktatási, sem a felsőoktatási törvény nem tartalmaz olyan szabályt, ami közvetlenül kizárná a fogyatékossgal élőket, vagy azok valamely csoportját ezen oktatási formákból. Egy ilyen direkt kizáró rendelkezés beleütközne a hátrányos megkülönböztetést tiltó alkotmányi rendelkezésbe [Alkotmány 70/A. § (1) bekezdés]. Ez ugyan kifejezetten nem említi a

fogyatékossgal élöket azok között az okok között, amik alapján tilos hátrányos megkülönböztetést alkalmazni, de utal az "egyéb helyzet"-re, ami jelzi, hogy a benne felsorolt okok nem kimerítőek, más ok alapján is tilos lehet a megkülönböztetés.

A Legfelsőbb Bíróság egy ítéletében ki is mondta: az, hogy középületek bejáratait úgy alakították ki, hogy azon mozgássérültek nem tudnak bemenni, beleütközik a hátrányos megkülönböztetés tilalmába. [Bh. 1995. 698. számú döntés] Az, hogy a jogszabályok formálisan nem gördítenek akadályt a fogyatékossgal élök részt vétele elé az oktatásban, természetesen nem jelenti azt, hogy ezen a területen minden a legnagyobb rendben lenne. Annál is inkább, mert az Alkotmány 70/A. §-ának (3) bekezdése kimondja, hogy a Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megteremtését az esélyegyenlőséget szolgáló intézkedésekkel is előmozdítja. Márpedig a fogyatékossgal élök oktatásának alapproblémája az, hogy formálisan egyenlő jogaik érvényesítéséhez nincsenek - adottságaikból következően - egyenlő esélyeik. Így a jogalkotónak mindenképpen reagálnia kell erre a problémára, és az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölésére intézkedéseket kell tennie.

Az esélyegyenlőség megteremtését szolgáló intézkedésekre természetesen az élet számos területén szükség van (pl. közlekedés, kommunikációs szolgáltatások, foglalkoztatás, lakhatás, művelődés, sport, egyéb szabadidős tevékenységek stb.). Amennyiben egy területen nem kerül sor ilyen intézkedésekre, vagy azokat nem hangolják össze a más területeken tett intézkedésekkel, a kívánt eredmény nem érhető el. Magyarországon az utóbbi néhány évben alkottak olyan - az életviszonyok széles körét érintő - jogszabályokat, amik a fogyatékossgal élök problémáit esélyegyenlőségi szemléletben próbálják kezelni, megoldani. A korábbi jogalkotásra ugyanis inkább a passzivitásra ösztönző, segélyezési szemlélet volt a jellemző az aktív élet lehetőségét megteremtő esélyegyenlőségi szemlélettel szemben. E jogszabályok közé tartozik az épített környezet védelméről és alakításáról szóló 1997. évi LXXVIII. törvény, mely az építményekkel kapcsolatos általános követelmények között rögzíti, hogy biztosítani kell a közhasználatú építmények biztonságos és akadálymentes megközelítését. A törvény maga úgy értelmezi az akadálymentesség fogalmát, hogy az épített környezet akadálymentes, ami mindenkinek lehetővé teszi a biztonságos, kényelmes és önálló használatot, beleértve azokat az egészségkárosodott személyeket, akiknek ehhez speciális eszközökre, létesítményekre, műszaki megoldásokra van szükségük.

Az Országgyűlés 1996 nyarán elfogadta a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról rendelkező 1996. évi LXII. törvényt. Ez a törvény a következő területeken kívánja elősegíteni az esélyegyenlőség megteremtését: -kimondja, hogy a fogyatékossgal élőknek joguk van mind speciális intézményekben (a törvény szóhasználatával: gyógypedagógiai nevelési oktatási intézmény), akár nem fogyatékossgal élő társaikkal együtt tanulni. A választásban a törvény által létrehozott szakértő szervezetek segítenek majd (pl. szakértői és rehabilitációs bizottságok), és a fogyatékossgal élő gyermek érdekében a jegyző is kötelezheti a szülőt, hogy a gyermek vegyen részt szakértői vizsgálatokban -az integrált oktatás előmozdítása érdekében létrehoz egy közalapítványt, amely jórészt költségvetési támogatásból táplálkozik majd, ebből az iskolákban szükséges átalakítások elvégzéséhez, a segédeszközök beszerzéséhez szükséges pénzre lehet pályázni (első ízben 1997-ben). szintén a fogyatékossgal élők oktatásának feltételeit hivatott javítani az utánuk járó, lényegesen magasabb normatív támogatás -a törvény előírja, hogy a vizsgajellegű nagyobb számonkéréseknél (alapműveltségi vizsga, érettségi) biztosítani kell a fogyatékossgal élő tanulók számára a megfelelő feltételeket (hosszabb idő, írásbeli helyett szóbeli vizsga, vagy megfordítva, segédeszköz-használat) -számos olyan rendelkezést is tartalmaz, amelyek azt célozzák, hogy a követelményeket a fogyatékossgal élő tanulókhöz igazítsák, biztosítsák rehabilitációjukat, fejlesztésüket. ennek érdekében előírja, hogy ki kell adni a fogyatékossgal élő tanulók nevelési oktatási irányelvét, amelyben részletezni kell, hogy milyen szempontokat kell figyelembe venni a Nemzeti Alaptanterv alkalmazásánál a fogyatékossgal élő tanulókra. ezt az irányelvet a művelődési és közoktatási miniszter a 23/1997. (VI. 4.) MKM rendeletben tette közzé. Azonban ezen rendelkezések "működését" az is nehezíti, hogy nem érvényesül a jogbetartatás gyakorlata. Az iskolák számára ugyan megküldik rendszeresen az ilyen irányú jogi változásokat, bővítéseket, kiegészítéseket, de az adott oktatási intézmény "jóindulatán" múlik, hogy mennyire tartják mérvadónak ezeket a rendelkezéseket.